Jónas Reynir Gunnarsson

Az erdő halála

POLAR KÖNYVEK

Fordította
Veress Kata

Veress Kata 1989-ben született, szak- és műfordító, az *Észak* folyóirat és az Ø Kiadó szerkesztője. Germanisztika, skandinavisztika, elméleti nyelvészet és fordító-tolmács szakokat végzett az ELTE-n és izlandit az Izlandi Egyetemen. Az összes skandináv nyelvről és németről fordít, filmfeliratok és szakszövegek mellett prózát, lírát, ifjúsági és gyerekkönyveket, illetve ismeretterjesztő műveket. 2018-ban elnyerte a Babits Mihály műfordítói, 2021-ben pedig a Dienes Valéria szakfordítói ösztöndíjat.

Co-funded by the
Creative Europe Programme
of the European Union

This project has been funded with support from the European Commission. This publication reflects the views only of the author, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Az Európai Bizottság támogatást nyújtott ennek a projektnek a költségeihez. Ez a kiadvány a szerző nézeteit tükrözi, és az Európai Bizottság nem tehető felelőssé az abban foglaltak bárminemű felhasználásáért.

Jónas Reynir Gunnarsson

Az erdő halála

POLAR KÖNYVEK

A fordítás a Miðstöð íslenskra bókmennta
(Izlandi Irodalmi Központ) támogatásával készült.

MIÐSTÖÐ ÍSLENSKRA
BÓKMENNTA
ICELANDIC LITERATURE CENTER

A fordítás az alábbi kiadás alapján készült:
Jónas Reynir Gunnarsson: Dauði skógar /JPV útgáfa, Reykjavík, 2020/

Copyright
© Jónas Reynir Gunnarsson, 2020
Hungarian translation © Veress Kata, 2025
Published in agreement with Forlagið, Reykjavík, Iceland

Kiadja a *Polar Egyesület*
Felelős kiadó és sorozatszerkesztő
az egyesület ügyvezetője: *Dériné dr. Stark Zsófia*
Műszaki vezető: *Stark Gergely*
www.polarkonyvek.hu
polarkonyvek@gmail.com

A sorozatot *Kemény Zoltán* tervezte
A borítóképet *Borsódy Eszter* készítette
Nyomdai előkészítés: *Clarion Stúdió*
Nyomás-kötés: *Pannónia Nyomda Kft.*

A könyv alapanyaga felelős gazdálkodásból,
ellenőrzött forrásból származik,
amit az FSC (Forest Stewardship Council®) tanúsít.

FSC
www.fsc.org
FSC C017326

ISBN 978-615-5866-87-6
ISSN 1418-0243

1

ANYÁM mindig annyi idősen fog a fejemben élni, amennyi a halálakor volt. Én pedig, akárhányszor rá gondolok, újra tizenkét évesnek érzem magam. Pedig azóta már le is köröztem korban. A kapcsolatunk tehát némiképp ellentmondásos.

De miből is állnak az emlékek?

A Google szerint idegsejtekből.

Amikor meghalunk, valamilyen idegsejtalakzatot hagyunk hátra az ismerőseink agyában. Növényzet vagyunk egymás fejében. Benőjük a puha és nyirkos tájat. Olyan az egész, mint valami ősmocsár, amiből az első erdők sarjadtak.

Ha a családból én halok meg először (ami nem túl szívderítő gondolat, de ha megelőzne Hildur, vagy a gyerekek, az még rosszabb volna), nem marad belőlem más, csak egy fényfüzér azoknak az agyában, akik ismertek. És a kis égők valószínűleg Hildurnél, Allinál és Elínnél világítanának a legfényesebben. Fa alakzatba rendeződnek ilyenkor az idegpályák, és az örömért, a bánatért, a félelemért, a dühért és a szorongásért felelős agyterületek táplálják őket. De nincs ráhatásunk. Nem irányíthatjuk, ki mit gondol rólunk. A *tovább élésnek* mindenesetre ez az egyetlen biztos formája: kusza galylyazatként mások érzelmei között.

Vajon az összes ismerősében ugyanolyan alakzat marad hátra valaki után? És ezt a mintát ki lehetne nyomtatni 3D nyomtatóval, ha a technika is úgy akarná? Anyám milyen lenyomatot hagyhatott Hildur, Alli és Elín fejében, akik sosem találkoztak vele? Kis cserjére hasonlítót, ami az évek során szép lassan elsorvad, mert nem érnek mélyre a gyökerei, és amint letöredeznek az ágai, elpusztul?

Álmatlanul forgolódom a hotelszobámban Spanyolországban, és ilyeneken tűnődöm.

Hallom, ahogy az utcán fel-alá cikáznak a robogók.

Megnyugtat a motorzúgás. Gyerekkoromban nekem is volt mopedem, apámtól kaptam a konfirmálásomra.

Elképzelem, hogy motoron száguldok az éjszakában. Kisuhanok a városból, és eltűnök a sötétben. Tulajdonképpen most el is tűntem. Ezért jöttem Spanyolországba. Eltűnni. Hogy magam mögött hagyjam az utóbbi hónapok eseményeit.

AKNAGRÁNÁTOKAT találtunk az erdőnk alatt. Valahogy így néztek ki:

Ha a rajzból nem lenne világos, olyanok voltak, mint valami faroktollas termoszok, amiket szinte megevett a rozsda, mert már a második világháború óta ott hevernek. Egész életemben ezeken a pokolgépeken járkáltam, anélkül, hogy sejtettem volna.

De mi a fenét kerestek a fák között?

A brit hadsereg tehet az egészről. Ott tartották a gyakorlataikat a háború idején. Vagy a kóruspróbáikat, ahogy apám fogalmazott, elvégre azok a katonák fiatalok voltak, tapasztalatlanok és pirospozsgásak, épp, mint a zsenge kóristák.

El nem tudom képzelni, miféle dorbézolás kellett ahhoz, hogy az aknák véletlenül ott maradjanak. Mindenesetre egyre mélyebbre süppedtek, és szép lassan betemette őket a föld. Aztán apám meg anyám odaültette a vörösfenyőt, aminek a gyökere körbefonta és csiklandozni kezdte őket, mint megannyi apró ujj.

Nem sokkal azután vettük észre őket, hogy elpusztult az erdő, azon az őszön, amikor megállás nélkül

esett az eső. Lefolyt a talaj a domboldalon, és szőnyegként terült el a völgyben. Nem maradt utána más, csak egy kis, patkó alakú liget.

Azt mondják, itt, Spanyolországban nem fog esni, mégis cseppek után fülelek. És eszembe jut az otthoni álmatlan éjszakám, még az özönvíz legelejéről.

Hildur feltekerte a fűtést. Szereti, ha olyan a hálószobánk, mint egy katlan. Megvártam, hogy elaludjon, és odalopakodtam az ablakhoz. Kinyitottam, aztán visszafeküdtem az ágyba, és hallgattam a cseppek dobolását a háztetőn. Mindig is szerettem az esőt, elvégre az emberi test is javarészt víz. Felejtésre vágyó víz. A többi meg harsány hús.

Eleinte még ki lehetett venni az egyes cseppeket. Amint a tetőre értek, szétpattantak, egyik a másik után. Aztán egyre rövidebb lett közöttük a csend. Ömlött a víz, le az ereszen, végig az ablakokon és a falakon, elárasztotta a kocsifelhajtót, bőségesen megöntözte a térkő réseiben növő gazt és mohát, és végül patakként zubogott a csatornába a járda mentén. A teraszon tompán püfölt az eső egy felfordított festékesvödröt, és úgy verte az ágyástakaró fóliát, mint valami rosszul kifeszített dobbőrt. Kész lomtár volt a kert, mert elfelejtettem elpakolni, szanaszét hevertek a szerszámok és a felületkezelésre váró faanyag.

Ha ez így megy tovább, megrepednek a deszkák, és felpúposodnak, gondoltam, a szerszámok meg berozsdásodnak. De az éjszaka közepén semmi kedvem nem volt kimenni, hogy megmentsem őket.

Hildur szeretné, ha rendezett lenne a kertünk. Eleve kényesebb a tisztaságra, mint én. Biztosan a nevelteté-

sen múlik az ilyesmi. Anyám minden lomot összegyűjtött, apám meg sajnálta kidobni, főleg anyám halála után. Hildurt viszont kényszeres önmegtartóztatásra és legfeljebb három naponkénti nagytakarításra nevelték. Igyekszik is minél inkább eltávolodni a gyerekkorától, a gyerekek születésnapján kívül alig beszél a szüleivel, a takarítási kényszer viszont azóta is ott feszül benne.

Amikor megvettük a telket, és építkezni kezdtünk, Hildur teljes tereprendezést akart. Nagyon nehéz volt lebeszélnem róla. Nem szereti, ha megmondják neki, mit csináljon, olyankor bevillan a gyerekkora. Hetekig veszekedtünk, és végül abban maradtunk, hogy az égernek és a fűzfának mennie kell, helyette madárbirssel és kerítéssel vesszük körbe a telket. A domb tetején álló berkenye viszont megúszta a tisztogatást, sőt társat kapott maga mellé, és békén hagytuk a ház nyugati oldalán álló nyárfákat és nyíreket is. Igyekeztem rendet tartani, de néha elhúzódtak a munkálatok, egyik teendő érte a másikat, akadt, ami időközben kiment a fejemből, és a kert kezdett megtelni lommal, én meg örülhettem, hogy Hildur alszik, és nem hallja az eső dobolását az üres festékesvödrön, vagy ahogy a talicska szép lassan megtelik vízzel.

Hildur valójában sosem forgolódik álmatlanul. Mindig egyből elalszik.

Az összes fafajtának más a hangja, szélben és esőben is. Csukott szemmel érezni a különbséget. Egyértelműen nyírfákat hallottam, és szinte magam előtt láttam, hogy olyan fényes a kérgük, mint egy magazinlap. Amikor pedig a levelükbe kapott a szél, mintha valaki lapozgatta volna a magazint. Eszembe jutott az erdőm.

Ott nem voltak lombhullató fák, de az eső a tűleveleken is tud játszani.

Az erdők története a paleozoikumtól napjainkig bevezetőjében, amit gyerekkoromban vagy százszor olvastam, az áll, hogy a legtragikusabb szerelem a Földön a vízé és a növényzeté.

AMIKOR ELŐKERÜLTEK az aknák, arra gondoltam, micsoda szerencse, hogy a családot nem igazán sikerült kicsalogatnom az erdőbe. Persze azt azért nem mondanám, hogy boldoggá tett a felfedezés. Nem jó úgy megúszni valamit, hogy közben az erdő szenved.

A szakértők viszont annál inkább örültek, és egymásra licitáltak, melyikük jósolta meg hamarabb az egészet. Mármint nem az aknákat, hanem hogy az erdő lefolyik a domboldalon. Úgy tettek, mintha a világ legtermészetesebb dolga lett volna. Fennhangon magyarázták, hogy az a domboldal nem alkalmas erdőgazdálkodásra, mert vékony a talajréteg a sziklás ágyon, ráadásul meredeken lejt az egész. Szerintük nem az volt a kérdés, vajon lefolyik-e onnan az erdő, hanem hogy mikor. Apám régi jó barátja, Haraldur is beszállt közéjük, pedig csapnivaló jós hírében állt. Évtizedeken át meggyőződéssel hangoztatta, hogy a nemzetközi kommunikáció fő nyelve a kínai lesz, miközben az angol egyre inkább háttérbe szorul majd, ahogyan az a népességi mutatók alapján várható. Elkezdett kínaiul tanulni. Kazettákat és tankönyveket szerzett be Dániából, pedig nem ment neki különösebb jól a dán. Dán-izlandi és kínai-dán szótár nélkül teljesen elveszett volna. Évekig kínozta magát így, önszorgalomból.

– Mégis milyen nemzetközi üzletre számít egy autodidakta izlandi autószerelő? – kérdezték tőle.

– Még az is lehet, hogy tolmácsolnom kell majd – válaszolta.

Ní-há – köszöntötték a benzinkutasok kínaiul, a munkatársai pedig csak *a kínai*nak nevezték. Kis koromban úgy ittam a szavait, mintha legalábbis Jézus Krisztus volna. Aztán rémálmaim lettek, hogy a faluban rajtam kívül mindenki tud kínaiul.

Persze lehet, hogy csak azért károgott az erdővel kapcsolatban, hogy ellensúlyozza az évek során összehordott badarságokat. Mindenesetre fárasztó volt úgy hallgatni, hogy közben gyászolni próbáltam volna.

NAGYAPÁM HALÁLA UTÁN a szüleim fákat kezdtek ültetni. Egy héten belül az volt a második haláleset a családban. Nagyanyám indította a sort, és amikor néhány nappal később a férje is követte, apám, a fiuk megvette a fákat. Az ő birtokuk része volt a domboldal.

Azt hiszem, apámék azért ültették ezeket a fákat, hogy valahogy feldolgozzák a traumát, vagy eltereljék a gondolataikat.

Egyszer, amikor a domboldalon munkálkodtak, letettek a hangásba. Remélték, hogy nyugton maradok. Sírós gyerek voltam, de rajongtam a bogyókért. Amíg ők ültettek, egyik varjúbogyót tömtem a számba a másik után. Aztán, ahogy lement a nap, apám odajött hozzám megnézni, neki is maradt-e valami. Megállt benne az ütő, amikor meglátta, hogy egy ideje már más bogyókat eszegetek. A birkákét.

Ez volt apám kedvenc története. Mindig felvidította a gondolat, hogy ott ülök és eszem a bárányszart. De azt hiszem, szívesen emlékezett vissza az anyámmal közös legszebb időkre is, amikor szülővé váltak, és elkezdték az igazi, önálló életüket.

Dísa nagynénémet viszont kevésbé villanyozta fel, hogy az öccse vörösfenyőt ültet a telkükön. Már meghirdették az egész birtokot, egyben, és akadt is rá komoly érdeklődő, amikor apám kitalálta, hogy inkább

megtartaná a domboldalt. Borult minden. Miután nagy nehezen sikerült nyélbe ütniük az üzletet, többet nem beszéltek egymással. Egy reykjavíki lovasgazda vette meg a házat és a földet – a domboldal kivételével, amiből apámnak ki kellett vásárolnia a nővérét. Egészen nagy áldozatokat hozott az ügyért, és végül a házunkat is eladtuk, mert akkoriban kezdett új asztalosműhelyt építeni. A költözéskor kidobta a fűnyírót, mondván, hogy ilyen kis kertben nem lesz rá szükség. Helyette elővette nagyapám kaszáját. Ezért hívták aztán a gyerekek a faluban *kaszás*nak. Engem pedig a *halál fiá*nak.

Nem volt túl vicces, annyi idősen végképp nem. Mindenesetre apám többé nem állt szóba a nővérével, aki aztán Reykjavíkba költözött, és nem sokkal később rákban meghalt.

Előtte még elrepültem hozzá látogatóba. Akkor találkoztam Hildurrel is, de az egy másik történet.

Bementem Dísához az elfekvőbe. Alig ismertem rá: mintha valaki lefejtette volna a csontjairól a húst, aztán visszahúzta volna rájuk a bőrt. A beesett szeme volt a legijesztőbb. Látszott, hogy már nem sok van neki hátra.

Megkérdezte, apám nem jön-e, mielőtt ő elmegy.

– De – feleltem. – Jön.

– Remélem, már nem haragszik rám a domboldal miatt.

– Ilyenekre ne is gondolj, már úton van. Még szép, hogy jön.

– Elbúcsúzni?

– Igen. Jön elbúcsúzni.

Kerültem a tekintetét. Érezhette, hogy hazudok. Amikor nagy nehezen összeszedtem magam, és a sze-

mébe néztem, olyan volt, mintha keresztülnézne rajtam. Azt hiszem, soha életemben nem ijedtem meg annyira, mint akkor.

Amikor anyám meghalt, mondhatjuk, hogy az erdő lett a mostohám. Apám nem házasodott újra, a felesége után maradt űrt az erdővel igyekezett betölteni. Persze nem volt az igazi erdő, mint amilyet más országokban látni, csak egy darabka föld, rajta néhány fával. A helyi lakosság méretéhez (két fő: apám és én) képest viszont nagyon is erdőnek számított, így hát annak neveztük. Sokáig kicsik maradtak a csemeték, nem tudtam elképzelni, hogy valaha igazi fa váljon belőlük. Azt hittem, talán nem jutnak elég táplálékhoz. De aztán hirtelen növésnek indultak, és onnantól kezdve nem volt megállás. Apámmal ritkításba fogtunk, utat vágtunk közéjük, és megmetszettük őket, hogy még gyorsabban nőjenek. Kezdtek egyre inkább erdőre hasonlítani, aztán mire feleszméltem, már nálam is magasabbak voltak. Nem túl kiterjedt, de annál sűrűbb fenyvesünk lett. Még el is lehetett benne tévedni. Nem úgy, mint valami véletlenszerű nyírcsoportban, amit néhányan erdőnek csúfolnak, mondta apám, aki semmit sem tudott úgy dicsérni, hogy közben ne pocskondiázott volna valami mást. Szerinte a lombhullató fáknak a kertben a helyük.

Hogy miért nem ültettek erdei fenyőt vagy lucfenyőt is? Mert az örökzöld fákat apám arrogánsnak tartotta. Azt mondta, úgy tesznek, mintha halhatatlanok lennének. Szerintem ez csak utólagos magyarázat volt az erdő egysíkúságára. Bár apám tisztelte a vörösfenyőket. Azok is olyan függetlenek és önfejűek, mint ő. Nem hajlandók tűlevelűként viselkedni. Ősszel lehullatják

a tűiket, amik olyan puhák, hogy találóbb volna őket bundaszőrnek hívni.

A vörösfenyők szerették a domboldal sekély talaját. Nagyra és erősre nőttek benne. Talán túl nagyra is, ha belegondolunk, micsoda tömeg kellhetett ahhoz, hogy magukkal rántsák az egész dombot.

Anyám mindig csak apámmal együtt jut eszembe. Egy egységként tekintek rájuk. Összenőtt a fejemben az emlékük, a két idegsejtfa. Talán mindenki így van a szüleivel, és a gondolataiban nincs egyik a másik nélkül. Bár apám bonyolultabb eset, neki az erdővel való kapcsolata volt a leghosszabb házassága. Őt egyszerűen nem lehet elképzelni az erdő nélkül, vagy fordítva: az erdőt őnélküle. Egyazon létező voltak. Apám először látta meghalni anyámat, aztán később, amikor lecsúszott az erdő a domboldalon, másodszorra is kénytelen volt végignézni a jobbik fele halálát. Ha rajtam múlik, úgy intéztem volna, hogy ő menjen el előbb.

Utószó

Az 1987-es születésű Jónas Reynir Gunnarsson a kortárs izlandi irodalom egyik egyedi és erős hangja. Szerzőként 2017-ben debütált, amikor is rögtön két verseskötettel és egy regénnyel jelentkezett, magára vonva az olvasók – és a különböző irodalmi díjak zsűrijének – figyelmét. Azóta további versei és regényei jelentek meg, melyek közül *Az erdő halálát* 2020-ban az Izlandi Irodalmi Díjra, 2021-ben pedig az Európai Unió Irodalmi Díjára is jelölték. Verseiből néhány az *Észak* folyóirat 2018/4-es számában olvasható magyarul, *Két nővér* című, a svéd Sveriges Radio 2020-as felhívására írt rádiónovelláját pedig a folyóirat honlapján hallgathatják meg az érdeklődők.

Az erdő halálában a szerző személyes történetbe ágyazva jár körbe olyan, fájóan aktuális témákat, mint a globális felmelegedés és az azt övező klímaszorongás és ökotudatosság, a biodiverzitás csökkenése, járványok, özönvíz, aszály vagy éppen atomháború. Egyes szám első személyű elbeszélőként találkozunk Magnússzal, a kelet-izlandi családapával, akinek először az édesanyja, majd az édesapja és végül a családi birtokon növekvő erdő halálával kell megbirkóznia – utóbbi kettőt párhuzamba állítva egymással. Bár a férfin keresztül egy teljesen hétköznapi kétgyerekes család teljesen hétköznapi életébe nyerünk betekintést, a szöveg nagyobb tétekkel dolgozik: a természet mellett az ember eredetével, régi korokkal, vagy éppen geológiával kapcsolatos eszmefuttatásokat is találunk benne, miközben a halál mindvégig központi téma marad, és ábrázolása humorban is bővelkedik – gondoljunk csak a különböző álomhalálok felvázolására, vagy éppen Ha-

raldur világvégével kapcsolatos jóslataira és a problémára kínált abszurd megoldására, miszerint a világ megmenekülésének záloga egy apró izlandi faluban beindítandó rovarporgyártás. A mű játékosságát tovább hangsúlyozzák a könyv lapjain található rajzok, ugyanakkor a humor és az irónia ellenére mégiscsak a gyász van fókuszban: Magnús elbeszélése egyfajta kísérlet az elkerülhetetlen feldolgozására, kiegyezés az élet, az ember, így saját magunk, szeretteink, sőt a Föld mulandóságával is. Hiszen tűnjön az erdő akármilyen hatalmasnak és rendíthetetlennek, pusztulásához nem kell több, mint egy-egy természeti csapás vagy háború.

Jónas Reynir Gunnarsson

Az erdő halála

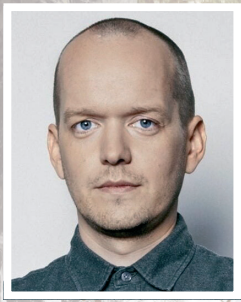

Foto: Gassi

Az 1987-es születésű **Jónas Reynir Gunnarsson** a kortárs izlandi irodalom egyik egyedi és erős hangja. Szerzőként 2017-ben debütált. **Az erdő halálát** 2020-ban az Izlandi Irodalmi Díjra, 2021-ben pedig az Európai Unió Irodalmi Díjára is jelölték. A regényben a szerző személyes történetbe ágyazva jár körbe olyan, fájóan aktuális témákat, mint a globális felmelegedés és az azt övező klímaszorongás és ökotudatosság, a biodiverzitás csökkenése, járványok, özönvíz, aszály vagy éppen a háború. Egyes szám első személyű elbeszélőként találkozunk Magnússzal, a teljesen hétköznapi életet élő kelet-izlandi családapával, akinek különböző traumákkal kell megbirkóznia. Az ironikus humorral és játékossággal megírt szöveg komoly tétekkel dolgozik: a természet vizsgálata mellett az ember eredetével, régi korokkal, vagy éppen geológiával kapcsolatos eszmefuttatásokat is találunk benne, miközben a gyász áll a könyv fókuszában. Magnús elbeszélése egyfajta kísérlet az elkerülhetetlen feldolgozására, kiegyezés az élet, az ember, sőt a Föld mulandóságával.

„Amikor átértünk az emelkedő túloldalára, rögtön tudtam, hogy valami nincs rendben. Az erdőt onnan általában csak a távolban látni, mintha apró folt lenne a szélvédőn. Zöld vagy sárga, néha el van mosódva, máskor pedig olyan, mintha valaki megpróbálta volna lekapargatni a madárszart az üvegről. De sosem fekete paca. Apám egyre rosszabbul látott. Nem tudtam, ő is ugyanarra gondol-e, mint én. Mindketten hallgattunk, amíg a domboldalhoz nem értünk. Ott pedig megláttuk a sárlavinát. Hatalmas seb tátongott a dombon, az aljában kupacként tornyosult az erdő. Úgy álltak ki a fák a sárból, mint a tüskék egy elgázolt sün hátán. Kiszálltunk a kocsiból. Emlékszem, hogy mondtam valamit, talán valami olyasmit, hogy Hát így. *Egy darabig dermedten álltunk. Néztük a kupacot. Döbbenetet éreztem. Semmi mást. Elsőre legalábbis."* Részlet a regényből

4700 Ft

9 786155 866876
www.polarkonyvek.hu